

Mivé lesz, ha?...

...*A kocka felbontja önmagát* – miképpen Kovács Tamás László kiállításának címe hirdeti? Úgy vélem, érdemes megállnunk ennél a címnél, amellyel a szobrász egy alkotói folyamatot kívánt jelezni. Tehát mi minden fordulhat ki a kockából, egyúttal azt nem különben, hogy mi minden maradhatott még benne, aminek kibontásában már nem segídezhet? Arra viszont figyelmeznünk lehet, hogy a *kocka*, ez a kitüntetett mértani idom (Platón által is értékelve), a klasszikus konstruktívizmus, illetőleg a belőle származtatott későbbi – értsd: neoavantgárd – irányzatok (minimal art) kedvelt formája, sőt, vetülete: a négyzet (akár a *fekete*, mint Malevicsé) miért jelenthetett kiinduló eszmét Kovács Tamás számára. Ezt a történetet közelíti – koncepciójában – a kiállítás.

Nos, Kovács Tamás írónak tanult a zsidó teológián. Az írás, amely sajátos jelcsoportokon, betűkön, képeken alapul gesztusában is szimbolikus cselekvés. Maguk, az írás elemei pedig ugyancsak jelképek; a héber írásban alkalmasint többszörösen azok. A nagyjából az időszámítás előtti harmadik századtól használt héber írás alighanem a betűformák négyzetbe foglalhatóságának utalásával ab ovo; vagyis a máig érvényes és használatos kvadrátírás (eredete arámi közvetítéssel a főniciai írásig megy vissza) négyzetességével a tökélyre utal. Ezt a tökélyt, mint az írás jellegzetességét úgyszólván más írásokra is kiterjeszthetjük, hiszen mint közlésre használatos grafikai jelek használati értékükben hordozzák a tökéletességet. Ha nem lenne így, bonyodalmat okozna közlésre használni azokat. (Tessék fölidézni, mennyi erőfeszítéssel jár egy romlott, kusza macskakaparás kiböngészése.) Az írnok felelőssége a grafikai pontosság, a betűformálás egyedi, noha közérvényű szépsége, nem mellesleg: a szövegstruktúra szigorú szabályainak betartása, azaz az értelmezés biztonsága.

A héber írás lényegében *abzsad*, vagyis mássalhangzóírás, akárcsak ősei. A pontos olvasás érdekében egyfelől mellékjeleket használ, másfelől – bizonyos helyzetekben (mondjuk szóvégek) – három: a *hé*, *váv* és *jod* mássalhangzó jelölhet magánhangzót, illetőleg az *alef*. Nos, a kocka, de inkább a négyzet fölbontásaként is származására utal – teszem azt – a *bét* vagy a *vég-mém*; a *lamed*, a *gimel* vagy a *vég-cádi* szabadabb formálásnak látszik, ám a kvadráton belül. Lényegében ez egyfelől a grafikai helyzet, másfelől a plasztikai alappozíció szintén, amennyiben Kovács Tamás alkotói gesztusát: térformát adni a grafikai jeleknek, érteni és méltányolni akarjuk. Ezek a plasztikai (lemez kivágás, lemez hajlítás) rekreációk szimbolikusan visszautalnak a betűk valahai eredetére, vagyis, hogy ismert térformák sík redukciói; betűként jelentésük örzi formaadó apropójukat: az *alef* tehát 'bikafej' elvonatkoztatása, a *bét* a 'házé', a *gimel* a 'tevéé', a *dalet* az 'ajtóé' stb. És ez a metaforikusság jellemzi őket (számjelként is) az ősi szövegekben: az *alef* (1) kezdőbetűje a Dekalógusnak, az Adonáj istennévnek az *Ehje aser Ehje* tautológiájának, miként a *bét* (2) a Biblia első betűje (*bresit* – 'kezdetben'), a *gimellel* (3) kezdődik a *gevera* – 'férfi' szó, *dalettel* (4) a *daat* – 'tudás' – hogy csak néhány utalással jelezsem a gazdag metaforikai mezőt. És még nem is tévedtünk a Kabbala rejtelsei közé!

Vissza kell fordulnom Malevics híres négyzetéhez, hogy újfent célozhassak Kovács Tamás konstruktivista indíttatására. A *fekete* színre gondolok. A falakon látható fekete táblaképekre. A malevics-i fekete négyzet nem pusztán annyit jelent, hogy takarjuk ki tünedező kulturális/festészeti múltunkat, fölhívás egyúttal, hogy új jelekkel/jelrendszerekkel (a hangsúly a rendszeren!), új tartalmakat, új világokat „rajzolhatunk bele” az ominózus négyzetbe. A főntebb „szabadabbnak” jelzett betűformák – *lamed*, *gimel*, *vég-cádi*, de akár *ajin*, *sin*, *cádi* –

írásjegyek keletkezési grafikai folyamataira utalhatnak a fekete táblák „íráskezdeményei”, akárha valamiféle ősi teremtő gesztusok idéződnének meg – mondjuk – utólagos referenciaképpen. Merthogy Kovács Tamás a gesztus konstrukciós készségét alaposan átérezte.

Ja, és az nagy köralakú lemez pedig a *Számeh* írásjel (beírt kör a négyzetbe, ha tetszik), nem hiába fordítják az *ot* – a ’betű’ szót a Bibilában gyakran *csodajelnek*, amely akár képes kiíródni ítéletként a falra: *mene tekel ufarszin*. Remélem, nem nekem szóló figyelmeztetés éppen most, hogy korán eltávozott barátunk kiállításán így emlékeztem születésének közelgő hatvanegyedik évfordulójára is...

Fábián László